

[illegible]

Arnapham et R[h]enum usque ad ostia ubi confluunt, bestias sicut id est cervos et cervas, et b[a]nnum super eas cum populi consensu domino sancto Petro [C]olon[iae] secundum prioris precepti auctoritatem nostra [etiam li]b[er]alitate [in] proprium confirmavimus. Unde hos nostrę sub[limi]tatis apices fieri iussimus statuantes et enixius precipientes, ut a[b] hodierna [die in] reliquum absque aliqua cuiuslibet calumniantis personę contradictione bestiae de iam dictis locis et potestas banni in potestate sancti Petri tranquilla dominatione consistat et loci illius rectoris arbitrio in omnibus disponantur atque [custodiantur. Et ut hęc] nostrae corroboracionis [auctoritas firmi]***orem in dei nomine obtineat perpet(u)ae stabilitatis vigorem, manu propria subter eam firmavimus et ut verius credatur et a successoribus nostris diligentius observetur, sigilli nostri impressione iussimus insigniri.

‡ Signum domni Ottonis invictissimi (MF.) imperatoris augusti. ‡

Data VIII. kl. aug. anno dominicę incarnationis DCCCCLXXIII, indictione I, anno regni domni Ottonis XII, imperii V, actum Aquis.

L'original inconnu d'un diplôme impérial (DO. II. 50).

(Résumé).

Une trouvaille importante est à signaler dans une des bibliothèques privées du palatinat de Poznań en Pologne. C'est le diplôme original d'Otton II. du 25 juillet 973 contenant une concession du droit de chasse à l'archevêque de Cologne, Gero. Grâce à l'aimabilité de M. Swinarski qui vient d'acheter ce document j'ai eu l'occasion de vérifier son authenticité et d'en faire les planches photographiques. Le texte de ce document fut connu et publié, jusqu'à présent, d'après une copie assez récente, datant du milieu du XIV-e siècle. La meilleure publication est celle de M. Th. Sickel dans le Monumenta Germaniae Historica (Diplomata regum et imperatorum Germaniae, T. II. p. 59. no. 50).

La feuille, des dimensions 69 cm sur 48 cm, a été collée, d'une façon peu habile, sur une toile pourvue aux bouts de rouleaux en bois. Conservé ainsi sous la forme d'un rouleau, ce document est, cependant, assez détérioré de son côté gauche où l'on voit beaucoup de trous. Le sceau s'était détaché et il n'en reste que

***) *dziura*.

Uwaga: przed słowem *data* dwie wolno stojące nieczytelne litery.

des incisions. On ne trouve pas dans ce document le signe de récoognition (signum recognitionis) ce qui prouve qu'il ne fut pas préparé dans la chancellerie impériale. Le monogramme d'Otton II. se distingue par le signe caractéristique d'approbation (monogramma firmatum).

Quelques remarques intéressantes sur la portée juridique de ce document sont contenues dans l'ouvrage de Herm. Thimme (Forestis, Königsgut u. Königsrecht nach den Forsturkunden vom 6. bis 12. Jh. — Archiv für Urkundenforschung, II. 139 n. 3, 144 et 153) et dans le livre d'Edm. Stengel (Die Immunität in Deutschland bis zum Ende des XI. Jahrhunderts, I. 592).

Feliks Pohorecki.

UKŁAD ARCHIWALNY POLSKO-AUSTRJACKI z dnia 26 października 1932 r.

Dnia 26 października 1932 r. zawarty został w Wiedniu polsko-austriacki układ archiwalny¹⁾. Układ podpisali ze strony polskiej Poseł Nadzwyczajny i Minister Pełnomocny R. P. w Wiedniu p. Juliusz Łukasiewicz oraz Profesor Uniwersytetu Poznańskiego Dr. Bronisław Dembiński, ze strony austriackiej Kanclerz Związkowy Dr. Engelbert Dollfuss, oraz Generalny Archiwista państwowy Prof. Dr. Ludwik Bittner.

W ten sposób przez długie lata ciągnąca się ta sprawa została definitywnie załatwiona. Powodem przewlekania się jej uregulowania było niedość jasno sformułowane postanowienie Traktatu Pokoju podpisanego 10 września 1919 r. w St. Germain-en-Laye, dotyczące wydania akt przez Austrię państwowo-sukcesyjnym, a stanowiące podstawę prawną do tego uregulowania.

Postanowienie zasadnicze w tej sprawie zawarte jest w art. 93 Traktatu. Brzmi ono w sposób następujący: „L’Autriche remettra sans délai aux Gouvernements alliés ou associés intéressés les archives, registres plans, titres et documents de toute nature appartenant aux administrations civiles, militaires, financières, judiciaires ou autres des territoires cédés. Si quelques-uns de ces documents, archives, registres, titres, ou plans, avaient été déplacés, ils seront restitués par l’Autriche sur la demande, de Gouvernements alliés ou associés intéressés.

Dans le cas où les archives, registres, plans, titres ou documents visés à l’alinéa 1-er et n’ayant pas un caractère militaire concernaient également les administrations autrichiennes et où, en conséquence, leur remise ne pourrait avoir

¹⁾ Ratyfikowany dnia 31 sierpnia 1933 r., ogłoszony 10 maja, wszedł w życie 21 maja 1933 r. Zob. Dz. Ust. R. P. No. 34 z r. 1933 poz. 291.

7 Bestellnummer 269432		7 Bestellnummer 269432		Friststempel		7 Friststempel	
Aus:		Zahl der Bände		Bibliographischer Nachweis Oediger, Regesten Erzbisch. Köln Bd. 1 S. 156 ISBN 20B: 19		Signatur Uc 4649/295	
Leihfrist:		Benutzer/Institut Adresse Prof. Hoffmann Sem. f. Mittl. u. Neuere Gesch. Nikoweg 9c		♦ Nur stark umrandete Felder mit Schreibmaschine ausfüllen ♦ Bücher: Name, Vornamen des Verl., Titel, Aufl., Ersch.-ort und -jahr, ggf. Serie und Band Zeitschriften: Titel (ungekürzt), Band, Jahr, Ort Pohorecki, F.: Nieznany originale dyplomer Ottoma II in: Archeion Bd. 11 1933 Kopie des Faksimale S. 50 ge- wünscht Bei Aufsätzen: Verf., Titel, Seitenangabe Warschau		Aufl.: Benutzer wünscht unberechnete Kopie	
Adresse auch umseitig		Diesem Abschnitt muß bis zur Rücksendung im Buch bleiben.		Falls nicht bis erledigt, zurück. Leitbibliothek:		Zahl der Bände:	
Niedersächsische Staats- und Univ.-Bibliothek Postf. 2932 · 3400 Göttingen		Zahl d. Bände Unterschrift des Bestellers H. J. Sem.		Niedersächsische Staats- und Univ.-Bibliothek Postf. 2932 · 3400 Göttingen		Bestelldatum u. Unterschrift d. Sachbearb. 24. Feb. 1951	

Urheberrechtlich geschützte Werke dürfen nur zum persönlichen oder eigenen Gebrauch verwendet werden (§§ 53, 54 UrhG).
Staatsbibliothek P. H. Göttingen

Centralnym Zarządzie Archiwalnym (A. R. Jodko, P. E. Waszkiewicz i autor słów niniejszych).

Wnioski, oczywiście, będą następujące: po usystematyzowaniu kartek w układzie rzeczowym, sporządzi się przegląd zespołu (podstawą przeglądu — charakterystyka przedmiotowa); następnie kartki systematyzuje się nanowo w/g lat jednostek archiwalnych (zapisanych na tych kartkach) w obrębie podziałów zespołu; dalej w tymże obrębie — w/g numerów kancelaryjnych i t. d. W ostatecznym rezultacie — otrzymuje się inwentarz zwykły. Przy tym systemie zespół cały porządkuje się w/g lat i w/g innych podziałów na podstawie kartek, nie zaś in natura. W jakim stopniu system ten utrudnia osiągnięcie celów konserwatorsko-rejestracyjnych i czy wogóle utrudnia — to przyszłość dopiero okaże. Autorowie ostatnio omówionego systemu uważają, że sprawa rekonstrukcji zespołu w takiej postaci w jakiej powstał w instytucji — jest niezbędna do konserwacji, ale dla osiągnięcia tego wystarczy przywrócić kancelaryjny podział akt albo w naturze albo w inwentarzu. Przywracanie zaś i tu i tam — to w pewnej mierze dublowanie.

Mam nadzieję, iż uda mi się udzielić dalszych informacji o pracach archiwistów sowieckich w artykułach następnych.

luty 1933 r.

I. Szabatin

NIEZNANY ORYGINAŁ DYPLOMU OTTONA II z 25 LIPCA 973 r. (DO. II. 50).

Antykwarz poznański p. Swinarski dał mi na krótki czas do wglądu pergamin, nalepiony na płótno, które u góry i dołu przytwierdzono do dwu drewnianych wałków (tak jak się nalepia ściennie mapy). Według oświadczenia p. Swinarskiego ma ten zwinięty w rulon pergamin pochodzić ze znanego wielkopolskiego prywatnego zbioru, obfitującego w stare druki i rękopisy.

Już pierwszy rzut oka i pierwsze pobieżne zapoznanie się z treścią wykazały, że jest to oryginał przywileju Ottona II. dla arcybiskupa kolońskiego Gerona, zatwierdzający kościołowi kolońskiemu prawo łowów (Wildbann) w obrębie ściśle określonego terytorjum. Przywilej, wystawiony w Akwizgranie 25 lipca 973 r., był już kilkakrotnie od połowy XVII-go w. drukowany na podstawie dwu późnych rękopiśmiennych przekazów z połowy XIV-go i XV-go w., przyczem najlepsze wydanie sporządzono w: Monumenta Germaniae Historica (Diplomata regum et imperatorum Germaniae, II. str. 59, nr. 50; Böhmer Reg. 446; Stumpf Reg. 598) ¹⁾.

O losach odnalezionego oryginału, o tem w jaki sposób dostał się do Wielkopolski i wśród jakich okoliczności wcielono go do zbiorów prywatnej biblioteki — nie mogłem, niestety, uzyskać żadnych konkretnych wyjaśnień.

Jak wykazują teksty 325 przywilejów Ottona II. (w tem 8 falsyfikatów), drukowanych w M. G. H., zachowało się do naszych czasów 174 oryginalnych dyplomów Ottona II. Cyfra ta nie zmieniła się dotąd, bo chociaż stwierdzono później, że DO. II. 297 jest falsyfikatem, to w jego miejsce powiększył

¹⁾ Porówn. mój komunikat w Sprawozd. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, r. 1933. nr. 1. str. 2.

się zasób oryginałów o odnaleziony oryginał DO. II. 284¹⁾. Świeżo odkryty oryginał DO. II. 50 jest zatem 175 zachowanym oryginalnym dyplomem Ottona II²⁾.

DO. II. 50 jest to pergamin o wymiarach 69 cm × 48 cm.³⁾. Jest silnie uszkodzony u góry z lewej strony (brak początku trzech pierwszych wierszy wraz z chryzmonem), wykazuje ponadto pęknięcia i dziury, występujące zwłaszcza w zagięciach, bo pergamin był pierwotnie złożony 2-krotnie wzdłuż, a 4-krotnie wszerz. Naklejenie na płótno i przechowywanie w zwiniętym rulonie nie wyszło również na dobre pergaminowi, powodując nowe pęknięcia; są ponadto widoczne ślady (plamy) dawnej wilgoci.

Jak stwierdzili wydawcy tekstu w M. G. H. powstał DO. II. 50 poza kancelarią Ottona II. Wcale zgrabne pismo jest typową minuskułą dyplomatyczną X-go wieku. Cały dyplom pisała jedna ręka, posługująca się często charakterystyczną formą minuskulnego „p” (laska z otwartym u góry brzuskiem, podobnym do minuskulnego „s”; porówn. na rycinie n. p. wiersz 2-gi: *prebemus, promptiores*, oraz skrót: *imp.*

¹⁾ Wibel H.: Das Diplom Otto's II. für S. Blasien w *Neues Archiv d. Ges. f. ält. dtsche Gesch. Kunde*, XXX (1905), str. 152; Mayr J. K.: Das nenaufgefundene Original des Diploms Ottos II. vom 982 Oktober 1 (DO. II. n. 284) w *Mitt. d. Instit. f. oesterr. Gesch. Forsch.*, XXXIII (1912), str. 519. Spis faksimilów dyplomów Ottona II. podaje Erben W.: *Urkundenlehre*, I. 118.

²⁾ Z tych 175 oryginalnych dyplomów przechowują państwowe archiwa pruskie 63 sztuki. Większość tych dyplomów była pierwotnie w Berlinie. Po wojnach napoleońskich chciał początkowo kanclerz Hardenberg zorganizować dla Prus jedno centralne archiwum naukowe w Berlinie; plan nie wszedł jednak w życie, a jedynym skutkiem tych zamierzeń było zgromadzenie wszystkich ważniejszych dyplomów w berlińskim Archiwum Tajnem; gdy następnie wprowadzano w Prusach zasadę t. zw. proveniencji (w Arch. Tajnem w r. 1881, a dla archiwów prowincjonalnych zarządzeniem z 12. X. 1896 r. — porówn. mój artykuł w *Archeionie*, VIII. 166) rozdzielono cały ten zbiór między poszczególne pruskie prowincjonalne archiwa państwowe; porówn. Lüdicke R.: *Die Königs — u. Kaiserurkunden der kgl. preussischen Staatsarchive u. des kgl. Hausarchivs bis 1439* (Mitt. d. k. preuss. Archivverwaltung, zesz. 16); Leipzig 1910. Gdyby zatem DO. II. 50 znalazł się był wówczas w pruskich zbiorach państwowych to przydzielonoby go Archiwum Państwowemu w Düsseldorfie.

³⁾ Takie same wymiary wykazuje odkryty przez Mayra DO. II. 284 (loc. cit., str. 519).

w formule datacyjnej). Ta sama ręka pisała również pierwszy wiersz w wydłużonym piśmie i wiersz sygnacyjny z imiennym monogramem Ottona¹⁾. Właściwą jednak datę: *VIII Kl. Aug.* — wpisała inna ręka²⁾. Cienka linia łącząca obydwa „T” w monogramie Ottona wykazuje jaśniejszy atrament i jest charakterystycznym przykładem własnoręcznej konfirmacji panującego (*Vollziehungsstrich*). Pieczęć odpadła; pozostały po niej tylko ślady zarysu w pergaminie i charakterystyczne gwiazdziste nacięcia (*Sternschnitt*).

Treść DO. II. 50 ma dość wybitne znaczenie dla dziejów immunitetu w Niemczech, w szczególności dla rozwoju tych uprawnień immunitetowych, które rozrosły się poza granice własności ziemskiej. W tej grupie immunitetowej (określanej w nauce niemieckiej nazwą: *Bannimmunität*) wyróżniają się specjalnie uprawnienia leśne (*Forstbann, Wildbann*). Za Merowingów i Karolingów wyłączano pewne obszary, pokryte przeważnie lasem, z pod ogólnego użytku, tworząc z nich osobne okręgi i wcielając je do królewskiego fiskusa (jako t. zw. *Forestis, Forst*). Otóż takie okręgi zaczęli rozdarowywać kościołom i prywatnym osobom już Merowingowie i Karolingowie. W dalszym rozwoju doszło do tego, że w X. a zwłaszcza w XI. w. zaczęli panujący nadawać uprawnienia łowieckie kościołom już nie tylko wraz z darowanym okręgiem lub w okręgu, stanowiącym już dawniej własność odnośnego kościoła, lecz zwolna przeszli do nadawania uprawnień łowieckich instytutom kościelnym nawet w okręgach, nie będących własnością odnośnego kościoła. W tym procesie rozwojowym odgrywa DO. II. 50 o tyle ważną rolę, że jest pierwszym

¹⁾ Podkreślam tę okoliczność, że DO. II. 50 pisała jedna ręka, ponieważ nieraz więcej rąk pisało jeden dyplom, jak n. p. DO. II. 44 (faksimile w dziele Arndt-Tangl: *Schrifttafeln*, III. str. 40, tabl. nr. 78), DO. II. 198 i DO. II. 302 (faksimile w *Kaiserurkk. in Abbild.*, zesz. IX, tabl. 6—7).

²⁾ W sprawie daty porówn. Sickel Th.: *Erläuterungen zu den Diplomen Otto II.* (Mitt. d. Inst. f. oesterr. Gesch. Forschung, II. Ergbd), str. 122 i 129; przypuszczenie Sickla, że fałszywe lata panowania w DO. II. 50 są błędem późniejszej kopji, nie potwierdziło się, bo oryginał DO. II. 50 ma wyraźne: *anno domni Ottonis XII.*

i najwcześniejszym przykładem takiego nadania uprawnień łowieckich (Wildbann) niezależnie od praw własnościowych¹⁾.

Tekst oryginału DO. II. 50 wykazuje tylko nieznaczne różnice ortograficzne w porównaniu z tekstem w M. G. H. Ze względu na dołączoną fotografię oryginału, chcąc ułatwić odczytanie, podaję dosłowne brzmienie tekstu:

Akwizgran, 25 lipca 973.

[(C.) : In nomine dei aeterni et salvatoris nostri Iesu Christi. Otto ordinante divinae maiestatis clementia imperator augustus.

Si servorum dei et maxime presulum petitionibus quas pro aecclesiarum sibi commissarum²⁾ utilitatibus suggerunt, clementer assensum prebemus, eos promptiores ad nostrę devotionis inclinamus obsequium et ex hoc aeterni regni gaudia nos incunctanter adipisci confidimus. Proinde noverit cunctorum sanctae dei aecclesiae [fidelium pre]sentium [scilicet et futuro]rum industria, quod Gero sanctae Coloniensis aecclesiae venerandus archiepiscopus nostram deprecatus est serenitatem, ut quasdam res a Ludouico quondam rege sancto Petro Coloniae collatas et a patre nostro divę memorię Ottone imperatore augusto sibi suisque predecessoribus roboratas secundum prioris precepti testimonium nostrae quoque dominationis munificentia corroborarem. Cuius postulationi lib[er]tissimo fervore annuentes confirmamus precepti nostri auctoritate domino sancto Petro ad aecclesiam supra memoratam omnes bestias inter hęc loca, quae subtus tenentur descripta, et bannum et potestatem banni quae super eas ad regiam pertinuit potestatem, videlicet ut de Uuisheim via quę prope Miluchuulere trans Ruram ad Aquas[gr]ani tendit usque ad Haram*) flumen et deorsum sicut de[fl]uit in flumen [Uu]rm et sicut Uurm [de]currit usque ad viam quae de Traiecto Coloniā ducit, inde ad Glessike per eandem viam usque flumen Arnapham et sic sursum per cursum eius donec ad Uuisheim iterum viam usque designatam perveniat; omnes inquam bestias in silvis et piscation[ibus], id est in Salechenbruoc[he] et Burgina et ceteris locis quę supra nominatis terminis [com]prehensa**) sunt, hoc est Pesche et M[er]ibu[ra] absque Gerberhteslon quod [ad] opus nostrum accesserit. Similiter sicut via publica de Ekkentorp ad Moffenthorp et sic usque [ad] Rhenum fluvium vadit, Cotenforas[et] et omnes bestias in eo ac bannum super eas; de Co[te]nforeste deorsum per totam Filam inter

¹⁾ Bresslau H.: Hdb. d. Urkundenlehre, I. 58; Thimme Herm.: Forestis, Königsgut u. Königsrecht nach den Forsturkunden vom 6. bis 12. Jh. (Archiv f. Urkundenforschung, II), str. 139. nota 3, str. 144 i 153; Stengel Edm.: Die Immunität in Deutschland bis zum Ende des XI. Jh, I. 592.

*) aram & dopisanem bledszem h nad a

**) com na dziurze.

